

Buď – alebo

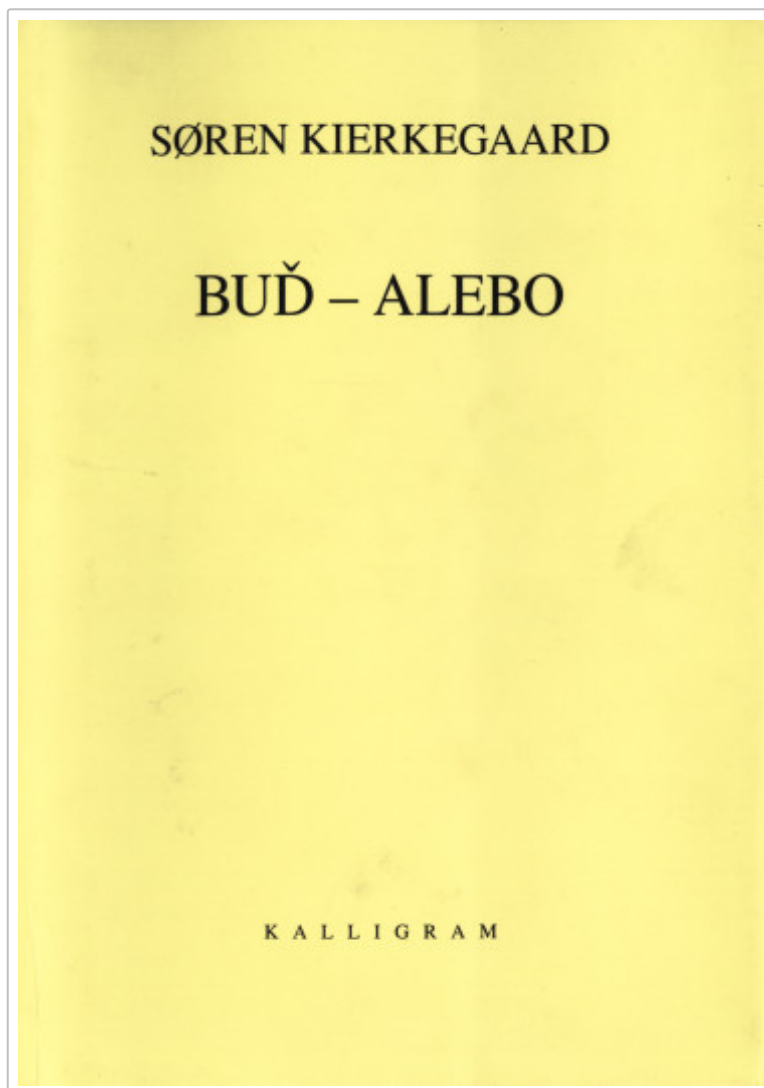
Knihy | 10.9.2012 @ 12.40

Ako som si kedysi prisľúbil, prečítal som kľúčové dielo svojho obľúbeného mysliteľa Sorena Kierkegaarda. Nebolo ľahké knihu zohnať, ešte ťažšie bolo ju prečítať, najťažší úkol je ale v porozumení a v adekvátne hlbokéj meditácii nad textom.

Buď – alebo, to je dišputácia medzi estetikou a etikou. Kniha je preto rozdelená na čiast' A, v ktorej estetik vo svojom súkromom denníku, poznámkách k umeniu a rozmanitých úvahách predstavuje svoj pokus o výhradne estetické bytie a čiast' B mu jeho priateľ etik v osobných listoch odpovedá a snaží sa ho poučiť' o význame etickej voľby. Aj keď sa v textu z času na čas objavuje aj motív náboženského ako tretej roviny existencie, tato téma nieje v textu plne rozvinutá, je skôr zasetá a čakajúca na pozdejšie Kierkegaardove filozofické výpady (cf. Bázeň a chvění).

Zverejnujem teda svoje poznámky z čítania, ktoré isto nebudú ku prospechu takmer nikomu okrem mňa samého. Prepísal som ich a doplnil z pôvodných poznámok.

- Autor: Søren Aabye Kierkegaard
- ISBN: 80-7149-913-7
- Vydal Kalligram v Bratislave roce 2007.
- Preložil a komentárom i doslovom doplnil Milan Žitný.
- 840 stran
- KIERKEGAARD, Søren Aabye. Buď - alebo. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 2007, 838 s. Ad fontes. ISBN 978-80-7149-913-8.

PRVÝ DIEL

- Zápisky A.

Je azda len rozum pokrstený a vášne sú pohania?
Young

Predslov

- V starožníctve ho zaujal sekretár. Váhal, ale kúpil ho. V okamihu násilného dobývania sa doňho v spešnom odjazde na dovolenku objavil v skrytom priečinku dva rukopisy – jeden esteticky zameraný, druhý sústredený na etiku.

ΔΙΑΦΑΛΜΑΤΑ

- Básnik svoju bolesť vyjadruje spevom, ktorého sa nik nedesí.
- Kritik je rovnaký, len bolesť necíti.
- Autor sa cíti „prepočutý ako dágeš lene“.

Akú mám len neplodnú dušu i myseľ, ustavične mi ju sužujú jalové bolesti plné rozkoše a múk! Či sa mi už nikdy nerozviaže jazyk a navždy budem iba bľabotať? Potrebujem predsa hlas taký prenikavý, aký mal Lynkeus bystrý zrak, potrebujem hlas príšerný ako úpenie gigantov, vytrvalý ako prírodný zvuk, posmešný ako osrienený dych vetra a zlostný ako Échin bezcitný výsmech, hlas s rozsahom od najhlbšieho basu po driapavé prsné tóny, modulovaný od posvätné tichého šelestu až po energickú zúrivosť. Potrebujem to, aby som sa mohol nadýchnuť, aby som vedel vyjadriť, čo mám na srdci, aby sa mi útroby rozechveli hnevom i smypatiou. – V hrdle mi vše schrčí, ako keď škrečia čajky, podchvíľou mi hlas zamrie na perách, ako keď nemý dáva požehnanie.

s. 32

- Romantická postava, rozervanec.
- Volá po opravdovosti: „Chútky ľudí sa ustálili a zomdleli, aj ich vášne sú akési ospalivé.“ (36)
- Bezstarostný, ale fatalistický a nihilistický prístup k životu: „Mizerný osud! ... Príď, spánok, príď smrť, nič nesľubuješ, všetko dodržiš.“ (38)

Dôvod, to je naoj čudná vec: ak sa naň pozerám z hĺbky vášne, narastie do nesmiernej nevyhnutnosti a hýbe nebom i zemou. Ak mi tá vášň chýba, hľadím naň povýčenecky, zhora.

(41)

Bud' – alebo, Extatická prednáška

- Bud' – alebo, oboje oľutuješ. Večnosť ale leží už pred týmto.
- Filozof je ustavičné aeterno modo.
- Dialektika Bud' alebo || aeterno modo
 - Bud' je večné, alebo je večné
 - Preto negácia bud' neznamená alebo.
 - Bud' alebo teda nieje pred, ale po večnosti.

Bezprostredné erotické štádiá čiže erotické v hudbe

- Klasické diela sú rovnako nekonešne vysoko; do nesmrtnosti prijímané neustále novým zástupom smrteľníkov.
- Formujúca činnosť a látka, dva klasifikujúce princípy ... prízvukovaním jedného hovoríme vlastne o druhom a naopak.
- Zdôraznenie básnickej činnosti ako „prejav bezuzdného subjektu v jeho rovnako bezuzdnej bezobsažnosti.“ (61)
- Technicky dokonalým výtvorok chýba idea, sú iba „najčirejšie vydestilovaným špiritusom“. (62)

Čím je idea abstraktnejšia a teda chudobnejšia, čím je médium abstraktnejšie a chudobnejšie, tým väčšia je pravdepodobnosť, že keď idea nadobudne výraz, nadobudne ho raz navždy.

s. 63

- Najabstraktnejšie médium, ktoré nesie najabstraktnejšiu ideu (zmyselnú geniálnosť), je dl'a autora hudba. (Cf. Don Juan, 66)
- Bolo to kresťanstvo, ktoré v najprísnejšom zmysle slova uviedlo na svet zmyselnosť, keď ju duchovne vymezilo. Antická zmyselnosť bola duševná, neprincipiálna.
- Na vyjadrenie zmyselnej erotickej geniality zostáva len hudba. Sochárstvo alebo básníctvo je podriadené etike.

Hudba má svoj absolútny predmet v eroticky zmyselnej genialite. Tým, prirodzene, nechcem tvrdiť, že hudba nemôže vyjadrovať niečo iné, ale toto je v každom prípade jej výsostne vlastným predmetom.

(73)

- Jazyk a hudba môžu byť médium iba pri negácii zmyslov – to pre ich priebeh v čase.

- Hudba je počiatkom jazyka (detský džavot) i jeho koncom (výstavba súvetí, prednes). Ona totiž vyjadruje „bezprostredné v jeho bezprostrednosti.“ (79)
- V jazyku je obsiahnutá reflexia, ktorá vylučuje bezprostrednosť.
- Bezprostredné je buď v kompetencii ducha, ale pak nieje hudbe absolútnym predmetom, alebo sa duchu vymyká a teda nieje zachytiteľná jazykom, iba hudbou, ako jej absolútny predmet.
- Preto hudba patrí až svetu kresťanskému a v antice sa nerozvinula. (80)

... čím je religiozita prísnejšia, tým väčšmi odmieta hudbu a zdôrazňuje slovo.
(81)

- Prísna religiozita totiž ideu hudby rozoznáva.
- s. 96 a dialej: popis Dona Juana ako „výraz démonickosti, vymedzenej ako erotickosť...“

Don Juan síce dokáže všetko, dokáže vzdorovať všetkému, len nie reprodukcii života, lebo je bezprostredným životom zmyslov, ktorých negáciou je duch.
(122)

- Don Juana treba uchopiť ako celok, nie v jednotlivostiach.

V ouvertúre naozaj nenájde zúfalstvo, hoci sa už o tom veľa povrávalo; život Dona Juana nie je zúfalstvom; jeho život, to je moc zmyselnosti, rodiacej sa v úzkosti, a tou úzkosťou je Don Juan sám – jeho úzkosť je zároveň démonická rozkoš zo života.
(139)

- Don Juan ako život a šťastie o sebe. (cf. život a šťastie o sebe potrestané). Jeho podstatou je hudba, spája sa sebou.

Nič nehovoriaci úvod

Prvé štádium

Druhé štádium

Tretie štádium

1. Zmyselná geniálnosť vymedzená ako zvädzanie
2. Iné adaptácie Dona Juana a ich vzťah k hudbe
3. Vnútoraná hudobná vystavba opery

Nič nehovoriaca dohra

Odblesk antického tragizmu v modernej tragédii

- Podstatou tragizmu je vždy tragické.
- Návrat k Aristotelovskej estetike. Ona je totiž tak obecná, že s ňou nemožno nesúhlasiť, ani dokonale súhlasiť.
- Starovek nemal reflektovanú subjektivitu, preto príbeh a dej splývajú. Individuum je vymedzené substanciami kategóriami (rodina, štát, ...)
- Jednotlivec chce byť absolútnym ⇒ komické. Vzdá sa toho ⇒ tragické. Jednotlivec je až vtedy šťastný, keď si osvojí tragické.
- Komické je v izolovanosti, tragické je medzi konaním a utrpením, extrém jedného vylučuje tragické.
- Moderná epocha uprednostňuje konanie, čím sa dostáva do etického. A to už nieje tragické.
- Naša doba trvá na zodpovednosti jednotlivca, tým vylučuje tragické. Človek ale nemá silu a odvahu získať seba samého. A tým, že nemáme to konejšivo tragické (cf 151), prepadáme sa do zúfalstva. Nadto naostatok sami seba

strácame a sme komickí. (152–153)

- Estetické kategórie nevyčerpávajú záležitosť Kristova života, preto ho ťažko označiť ako tragédiu.
- Fragmentárnosťou sa človek odlišuje od nekonečnej súvislosti prírody.
- Strach je pohyb k smútku.

Tak ako vášnivo erotický pohľad túži po svojom predmete, aj strach hľadá na smútok ako na predmet svojej túžby.
163

- Antígona chová tajomstvo, jej milý sa ho snaží ulúpiť. Ona nepotrebuje vyplakať sa, on svojím naléhaním spôsobuje bolesť, zaprisahá ju pri láske k Oidipovi, čím pracuje proti sebe, lebo **jej život sa rozvíja nie vonku, „ale v jej vnútri, je to javisko ducha“ (165) a ona vie, že „ostane nažive kým bude mať v srdci šíp, ale v okamihu, keď ho vytiahne, zomrie.“ (172)**

Siluetky

- Šťastie kypí smerom von, ale smútok sa uzatvára dovnútra, do skrýše, kam sa za ním odoberie i myseľ s fantáziou. Platí to najmä o smútku reflektovanom.
- Keď smútok sám v sebe spočinie, pohybuje sa znútra von. Ale reflektovaný smútok nie.

Improvizovaný príhovor

- Spoločnosť Συμπαρανεκρωμενοι (neol.: „vedno zosnulí, vedno pochovaní“) – vášeň v sympatii s tajomstvom smutku.
- Συμπαρανεκρωμενοι pátrajú po skrytom smutku.
- 3 siluetky: Maria Beaumarchaisová, Donna Elvira, Grétka

1. Maria Beaumarchaisová

- Clavigo (Goethe), podvod je pre lásku absolútne paradoxný, nech už v láske prevláda egoizmus alebo sympatia. Maria neschopná vyspchať alebo vyniesť ortieľ v otázke podvodu. Mediácia nemožná.

2. Donna Elvira

Čím významnejšie bolo, čo opustila, tým pevnejšie sa musí naňho upnúť; čím pevnejšie sa k nemu vinie, tým hrozejšie si bude zúfať, až ju opustí.

(199)

- Nehovorí, neskrýva, ale znamená. (209)

- ### 3. Grétka
- Cíti sa nehodná, Faust sa k nej skláňa, jeho pochybnosť je pre ňu pravda, jej duša sa upína naňho, Faust na nej vidí detinskú prostotu, Grétka je fascinovaná Faustovou nesmiernou prevahou, totálne s ním splýva a stráca sa v ňom. Je pre ňu priveľký a jej dušu to nevyhnutne rozčesne. Dialektická relaxácia. Grétka má pocit, že je ničím. V tom zbysle je pokojná, lebo keď nič nieje, tam niet reflexia (ani podvod). Ale práve to, že je ničím, činí jej lásku absolútnu a pro to je aj Faustov podvod absolútny.

Najnešťastnejší

- Najnešťastnejší nieje v svojom hrobe prítomný.

Videli by sme z toho, že jediný úder osudu, nech by bol čo aký ťažký, nemôže človeka urobiť tým najnešťastnejším. Jediný úder mu totiž môže ulpiť nádej a tým ho urobiť prítomným v spomienke, alebo spomienku a tým ho urobiť prítomným v nádeji.

(231)

- Dúfajúci aj spomínajúci sú oba „v istom zmysle nešťastní, ale v prísnom zmysle šťastní, lebo sú prítomní vo svojom stave“.
- Ak sa dúfa v budúci čas, ktorý nemôže nadobudnúť realitu alebo ak sa spomína na čas, ktorý nabízí realitu, pak je individualita nešťastná.

Prvá láska

- Dva póly tvorivosti: múza a podnet.

Pri podnete nevzniká nič nové, ale podnetom vzniká všetko.
(244)

Podnet je tým najvýznamnejším i najbezvýznamnejším, tým najvyšším i najnepatrnejším, najdôležitejším i najnedôležitejším zároveň. Bez podnetu sa už vonkoncom nič nestane, a predsa nemá podnet nijakú účasť na tom, čo sa deje. Podnet je tou poslednou kategóriou, kategóriou prechodu zo sféry idey do skutočnosti.
(246)

Striedavé hospodárstvo

- Všetko sa raz omrzí, nuda je koreňom všetkého zla a od stvorenia sa len rozmáha.
- Zahálka nieje koreňom zla, lebo môže byť blažená.
- Určením človeka je teda prekonať nudu – zabávať sa (300).

Nuda je démonický patetizmus. Ak pri nej ustrnieme, stane sa niečím zlým, len čo ju však prekonáme, bude naozajstnou; prekonáme ju však iba tým, že sa budeme zabávať – ergo treba sa zabávať.

...

Nuda je na jednej strane bezprostredná geniálnosť, na druhej strane nadobudnutá bezprostrednosť.
(300)

- Metóda striedavého hospodárstva – vulgárna, neumelecká, iluzorná.
- Navrhovaná metóda ale spočíva vo vynachádzavosti.

Už priateľstvo je nebezpečné, tým väčším manželstvo. Hovorí sa sice, že manželia jedno sú; je to však nesmierne temná a mystická reč. Keď je nás viacej, strácame slobodu. Veru už si nenatiahneme jazdecké čižmy, keď sa nám zapáči, ani si nebudeme poletovať svetom, ako sa nám zachce.
(307)

- Vo vzťahu s jedným človekom nieje možné provozovať striedavé hospodárstvo.
- Tajomstvo spočíva vo svojoľnosti, keď z náhodného robíme absolútne.

Zvodcov denník

- Zvodca sa pokúša o poetickú existenciu. Nerozoznáva medzi poetickým a reálnym, neláka ho dobro ani zlo, nepatrí skutočnosti.
- Zvodca je duchovne založený, nieje zvodcom v pravom zmysle slova. (318)

Je to ako v šerme; ktorá zbraň je ostrejšia, prenikavejšia, v pohybe blýskavejšia a zároveň klamlivejšia ako pohľad?
(331)

Zaujímavému dievčaťu sa s troškou šťastia azda podarí, že sa dakomu zapáči; keďže sa však vzdala ženskosti, muži, ktorým sa zapáči, zvyčajne bývajú nemužní.
(351)

Prekliatím každého zasnúbenia je jeho etickosť, a tá je rovnako nudná vo vede i v živote. Aký je rozdiel: pod nehom estetiky je všetko ľahké, krásne, vzletné, a klen čo sa k tomu pridruží etika, všetko je zrazu tvrdé, hranaté, nekonečne nudné. (378)

Večnosť lásky je v tom, že jedinci v okamihu lásky vzniknú jeden pre druhého. (392)

DRUHÝ DIEL

- Zápisky od B a listy adresované A

Velké vášně jsou samotáři a dopravit je do pouště znamená navrátit je v jejich říši.

- Chateaubriand

Estetická platnosť manželstva

- Život estetika sú len náznaky života. (461)

... je tu čosi iné, za čo z celej duše ďakujem Bohu, totiž, je tou prvou, jedinou, ktorú som miloval; a z celého srdca prosím Boha dať mi dostatok sily, aby som už nikdy nechcel milovať inú. (463)

A všetko to krásne, čo bolo v pohanskej erotike, platí i v kresťanstve, pokiaľ to možno spojiť s manželstvom. (464)

- Odkrýva esteticko-pozérstvo, jeho povýšeneckú hru s ľuďmi, jeho roztrieštenosť.

A predsa, ak nie Boh, kto iný by smel použiť to pyšné slovo: Čo ma je po ľuďoch! (469)

- Láska má na rozdiel od zmyselnosti v sebe rás večnosti, byť negarantovaný a preto iluzorný.

Vraj nešťastní v láske nie sme vtedy, keď niekoho milujeme a naša láska nie je opätovaná, ale vtedy, keď my niekoho už nemilujeme, a dotyčný nás miluje naďalej. A naozaj, keby tento smer vedel, aký hlboký zmysel je obsiahnutý v tých niekoľkých slovách, sám by s hrôzou cúvol; veď okrem všetkého skúseného, chytráckého, rafinovaného obsahujú navyše aj predtuchu, že jestvuje čosi ako svedomie. (476)

... najintenzívnejší pôžitok je vtedy, keď sme si vedomí, že vtápíť azda pominie. (478)

... bolo by krásne, keby kresťan nazýval svojho Boha Bohom lásky i v tom zmysle, že by pritom myslel na onen nevýslovne blažený cit, na večnú silu nášho sveta – na pozemskú lásku. (483–4)

- Reflektujúca láska ukazuje na náboženské, kde sa rozumové uvažovanie (reflexia) končí. Tam nachádza nekonečnosť, ktorá v reflektujúcej láske nieje (veď Bohu je všetko možné).
- Ak je treba nábpženstvo vo vzťahu k pozemskej láske koncentrické, možno tu dosiahnuť bezbolestnej jednoty reflektovanej lásky s romantickú.
- Erotika je tým najkrajším v ľudskej existencii. Kresťanstvo nástoží na manželstve. Ak v sebe manželská láska neobsahuje celú erotiku prvej lásky, pak kresťanstvo nie je najvyšším stupňom vývinu ľudstva. (484)
- Prvé určuje celok, celý obsah. A prvá láska ostane prvou, keď v nej zotrváme.
- Telo nie je zmyselné, ale sebecké. A v tom zmysle sa i duchovné môže stať zmyselným. (503)
- Aká je to moc, krotá si trúfne votrieť sa medzi mňa a moju nevestu... ? (506)

- Náboženstvo zprostriedkuje skrze manželstvo milencom nekonečnosť:

Náboženstvo vniklo medzi milencov v pevnom objatí – nie aby ich oddelilo, ale preto, aby sa mu ona oddala s bohatstvom, o ktorom dovtedy netušila, a on aby nielen prijímal, ale sa aj oddával, a ona prijímala od neho. Manželstvo má v sebe vnútornú nekonečnosť, väčšmi ako prvá láska, pretože vnútorná nekonečnosť manželstva je večný život. (515)

- Žena je dokonalá a čistá, krehká a slabá, duchovná a povznesená, zmyselná, neviná, spojovaná s deprimujúcim pocitom viny. (546)

Hriech prišiel na svet, ale tým, že jednotlivci si to v pokore uvedomili, stoja vyššie ako stáli predtým. (547)

Na dobývanie treba hrdosť, na vlastnenie pokoru; ... (586)

Ak chcem zobrazit' hrdinu, ktorý dobýja ríše a krajiny, môžem to veľmi účinne vyjadriť v sústredení na moment, ale človek, ktorý nesie kríž, ktorý si ho deň čo deň nakladá na plecía, toho nemožno zobrazit' ani v poézii ani v umení, lebo pointa je v tom, že to robí dennodenne. (590)

- Manželská láska má z etického i náboženského aspektu povinnosť v sebe zahrnúť.
- Keď spolu rozličné životné sféry zápasia, logicky nastáva nesúlada a nerozhodnosť.

Ak teda nevidíš v estetickom, etickom a náboženskom troch veľkých spojencov, ak nedokážeš zachovať jednotu rozmanitých výrazov, vlastnú všetkému v týchto odlišných sférach, potom je život bez významu. Potom treba úplne dať za pravdu Tvojej obľúbenej teórii, podľa ktorej je celkom jedno, či niečo urobíme alebo nie, veď oboje oľutujeme. (602)

Keď vyslovuje *b*, vyslovuje zároveň aj *e*. Tak je to s naozajstnou láskou, nie je to nižšie, abstraktné a nevyhovujúce, nie je to však ani nič mäkké, neuchopiteľné a neurčité. Láska je artikulovaná láska, slabika. Ak je povinnosť čosi tvrdé, nuž tak aj vtedy ju láska vysloví, zrealizuje a tým urobí čosi viac, ako je jej povinnosťou; ak hrozí, že láska natoľko zmäkne, až sa stane neuchopiteľnou, v tom prípade je tu povinnosť – tá ju pevne vymedzí. (603)

- Ten, kto v pravde miluje, neodmietne božskú autorizáciu, ktorá božsky vyjadruje to, čo človek v manželstve môže i to, čo musí. (604)

Rovnováha medzi estetickým a etickým pri utváraní osobnosti

Milý priateľ!

Hoci som Ti to vravel už častejšie, ešte raz zopakujem a pre istotu hlasno pred Tebou zvolám: *bud'* – *alebo*; *aut* – *aut*. (613)

- Jediné absolútne *bud'* – *alebo* je etická voľba medzi dobrom a zlom. „Estetická voľba je *bud'* bezprostredná, a teda nieje voľbou, alebo sa rozplynie v rozmanitosti. [v myriáde voľeb nieje *bud'* – alebo **eticky akcentované**]“ (622)

...ani dievčina nie je taká šťastná pri voľbe svojho srdca ako muž, ktorý si vedel vybrať. (624)

- **Bud' – alebo je na prvom mieste rozhodnutie k rozhodnosti:**

Moje *bud'* – *alebo* neoznačuje v prvom rade voľbu medzi dobrom a zlom, označuje voľbu, ktorou volíme dobro a zlo, alebo ich vylučujeme. Otázkou je, za akých vymedzení chceme pristupovať k celej existencii a sami chceme žiť. Je pravda, že kto volí dobro a zlo, volí dobro, ale ukáže sa to, až keď je po všetkom; pretože nie zlo je estetické, ale indiferentnosť, a aj preto som povedal, že až etické konštituuje voľbu. (624–5)

- Filozofia sa obraca do minulosti, ukazuje na vyššiu jednotu diskurzívnych momentov, jej cieľom je mediácia. Neodpovedá však na otázku budúceho času.
- Filozof je teda v minulosti, úplne sa do nej vrhol.

Pre filozofa sa dejiny sveta skončili, a teraz sa už len mediuje.
(626)

- Bud' – alebo je v budúcom čase. Filozof ale nemedituje v absolútnom čase, preto napriek tomu, že je presvedčený o existencii absolútnej mediácie, je jeho mediácia v ustavičnom zrode. Nieje predsa možné mediovať absolútne, keď dejiny sú stále v ustavičnom zrode. (628)

Tak ako je budúci čas, tak je aj *bud' – alebo*.
(628)

- Reakciou na nechutenstvo k rozhodovaniu je ťažkomyselnosť.
- Ťažkomyselnosť je hystéria ducha, keď chce duch ako bezprostredne súvisiaci s celým pozemským životom uchopiť sám seba vo svojej večnej platnosti. Ak sa to nestane, nastáva ťažkomyselnosť. Je nevyspytateľná, nositeľom neformulovateľná. A tá je hriechom, lebo znamená, že človek vrúcne nič nechce. (645)

... ak žena uvrhla človeka do záhuby, statočne a poctivo to ase napravila a ustavične sa o to usiluje; veď zo stovky poblúdcov devädesiatich deviatich zachráni ženy a jedného zachráni bezprostredná božia milosť.
(662)

- Keď človek volí absolútne, volí zúfalstvo a v zúfalstve folí absolútne. On sám je predsa absolútne a absolútne kladie. Totožne však absolútne volí jeho, absolútne je predsa identitou oboch. (668)
- Zúfalstvo nieje skepticizmus, veď tento spočíva v diferencii, ale zúfalstvo v absolútne. (667)
- Boh je absolutný, ak ho človek miluje, robí to absolutne. Výrazom tejto lásky je ľútosť. (671)
 - Ak ho nemilujem, nemilujem ho absolútne, celou bytosťou.
 - Len čo milujem slobodne a absolútne, milujem Boha.
 - Akákoľvek iná láska k absolútnemu je nedorozumenie. Pokiaľ sa totiž moja myseľ celou láskou upína na absolútne, pak nemilujem absolútne, ani nemilujem absolútne, ale milujem nevyhnutne.
 - Ľútosťou k absolutnu volím sám seba, lebo tehdy je moje ja mimo a ja ho získavam ľútosťou z Božej ruky.
- Zlo je najzvodnejší v háve estetických určení. Abysme ho v estetických kategóriách neuchopovali, je potreba vysoký stupeň etickej vážnosti.

Prozaické manželstvo skrýva pod svojím chatrným inkognitom básnika, aby pri jednotlivých príležitostiach zjasňoval život, bol vždy poruke a svojimi tónmi prenikol i chudobnejšie chvíle.
(758)

- Emancipovaná žena „mužovi nebude nižším ako koristiť chýtok, zatiaľ čo ako žena by mu bola všetkým.“ (764)
- Pri modlitbe žena rezignuje na seba i na to, že pro vec mala dačo urobiť. Je viac uspôsobená k modlitbe za iných.

Najprv prichádza žena so svojou modlitbou, dojme božstvo slzami, za ňou nasleduje muž so svojou modlitbou; a keby prvý šik kráčajúci pred ním ustrašene cúvol, zadržal by ho.
(767)

Ultimátum

O povznášajúcej myšlienke, že voči Bohu sme vždy v neprávě

Keď sa hovorí, že sa neslobodno prieť s Bohom, znamená to, že sa nemáš usilovať byť voči Bohu v práve: len tak sa s ním môžeš prieť, ak sa naučíš, že si v neprávě.
(792)

- Vädomie, že je človek v neprávě, ho upokojuje, nerieši však starosti a nerozptyluje pochybnosti. Keby napríklad ukrivdil dakto milovaný, isto by nás vedomie jeho neprávä skôr znepokojovalo a my by sme si priali byť v neprávě sami.
- Presvedčovať sa o vlastnom neprávě, to je protirečenie.
- Vo vzťahu voči Bohu by človek protirečenie prekonal v poznaní Božej veľkosti, svätosti a nevýstižnosti, avšak stratilo by sa tým pre človeka to povznášajúce. Bol nútený dačo uznať výmenou za slobodu od protirečenia.

Prečo si si želal, aby si bol voči niekomu v neprávě? Lebo si miloval.
(797)

- Alebo by si voči Bohu predsalen chcel byť v právě?
-

<https://selah.cz/knihy/bud-alebo/>